

De Gelukkige schuld

Onderwijscolumnns

Jan Ruigrok

Inhoud

Bloed onder de nagels.....	4
Banden plakken.....	5
Soft gedoe, dat herstelrecht.....	6
Grenzen aan intimiteit.....	7
Gelukkige schuld.....	8
Gladde kaken.....	9
Klokkenluider.....	10
Het doel en de middelen.....	11
Ode aan Henry.....	12
De wet van de toenemende relevantie.....	13
Draken der Gramschap.....	14
Emotionele incontinentie.....	15
Hoera, ik ben een reactionaire man.....	16
Homage to Young Men.....	16
Twaalf individuen of een team?.....	19
Onderwijs als hobby.....	20
Dr Phil vs. Ik.....	21
Tovenaarstekort.....	22
Dubbele rekening.....	23
Het neusje van de zalm.....	24
Niet spuwen, ruziemaken en zeker niet rouwen.....	25
Hoedjes met veertjes.....	26
Doel en bestemming.....	27
It's uncle Ben time!!.....	28
Een veilige school, het hele jaar door!!.....	29
Het is niet wat u denkt.....	30
Ik ga, want anders blijf ik.....	31
Kabouter Brand.....	32

De Gelukkige schuld

Onderwijscolumns van Jan Ruigrok

Al meer dan 25 jaar schrijft Jan Ruigrok onder verschillende pseudoniemen columns over zijn ervaringen in het onderwijs. Jarenlang als Arie Horzel voor het Tijdschrift voor Leerlingbegeleiding en later voor de site van Kennisnet VO

Op de site van ECHO, het Expertisecentrum Herstelrecht voor het Onderwijs, zit hij op zijn troon als De Koning van Wezel.

Dit E-boekje bevat een aantal actuele én tijdloze onderwijsverhalen. Laat u meevoeren in de wonderde wereld van het onderwijs. Geniet ervan; erger je eraan, lach, en laat een traantje rollen. Hij stelde het samen in samenwerking met www.bekwaamjzelfonline.nl waarvoor hij regelmatig webinars verzorgt.

Jan Ruigrok is onderwijstrainer en -adviseur en coach. Hij werkt veel vanuit herstelrecht. In provocatieve begeleiding vindt hij een manier om te blijven genieten in zelfs de meest stressvolle situaties én om in contact te blijven met de meest uitlopende mensen die je in het onderwijs tegenkomt.

Wie meer wil weten kijkt op

www.rigardus.nl; en www.herstelrechtinhetonderwijs.nl

volgt via twitter @rigardus

of neemt contact op met Jan via

M: jan@rigardus.nl;

Tel: 010 4820603

Mob: 06 225 225 65

Bloed onder de nagels

Ik stond het eerste jaar voor de klas en Corina haalde me het bloed onder de nagels vandaan.

Tenminste, zo keek ik er op dat moment tegenaan. Mijn zelfreflectie, of zoals we vroeger op straat tegen elkaar zeiden, het 'kijke naar je eige', kon nog wel wat ontwikkeling gebruiken.

Joop, mijn coach, vertelde dat leerlingen alleen hun gedrag bereid zijn te veranderen wanneer ze het gevoel hebben dat van hun ouders te mogen. 'Kinderen zijn altijd loyaal aan hun ouders', vertelde hij. 'Je ziet dat vaak bij mishandeling, al ligt het er duimendik bovenop, ga er maar vanuit dat wanneer je het kind te dicht op de huid zit, het zich niet tegen haar ouders, maar tegen jou zal keren. Het kan zo maar gebeuren dat jij wordt beschuldigd van de ellende die thuis wordt uitgespookt. En zo gek is dat niet; er is in de ogen van een kind maar één manier waaraan je mislukte ouders kunt herkennen en dat zijn mislukte kinderen. Dus wijs je je ouders af, dan wijs je jezelf af. Kortom: ik moest van Joop met de ouders op één lijn komen te zitten en met hen onderzoeken hoe zij een bijdrage konden leveren aan een betere band tussen mij en hun dochter.

Ik vond het allemaal kouwe-grond-psychologie, maar het zette me wel aan het denken. Joops one liner *'If you can't convince them, make them feel uncomfortable'*, deed aardig opgeld.

's Avonds belde ik Corina's ouders en ik kreeg pa aan de lijn. Na afloop wentelde ik me in een tevredenheid waarin alleen onervarenen en onwetenden zich zo weldadig kunnen koesteren. Ik was niet verwijtend geweest naar Corina, en had eerlijk gezegd dat ik niet wist hoe ik met haar om moest gaan en dat ik graag beter contact met haar zou willen. Op mijn vraag hoe pa er tegenaan keek en of hij tips voor me had, hoorde ik alleen de tv, waarvan het volume zo te horen op 36 stond. 'Weet ik niet, hoor', zei hij uiteindelijk, 'ik ga wel met haar praten'.

De dag daarna kwam Corina niet op school; de dag daarna ook niet; de dag daarna wel: bont en blauw. Stil zat ze op haar plek en haalde me nimmer meer het bloed onder nagels vandaan.

En ik? Ik schaamde me drie keer in de rondte, vond geen woorden om met haar te praten en was te laf om dit met Joop te bespreken.

Een kleine twintig jaar later zag ik haar op een reünie. De steek in mijn maag voelde ik voordat haar naam en de situatie in herinnering kwam. Schaamte deed het bloed onder mijn nagels wegtrekken. Ouder (in meerdere betekenissen) en zowaar een stuk wijzer sprak ik haar aan. Ik kreeg een stralende glimlach. Aanvankelijk aarzelend deed ik mijn bekentenis en ik bood haar mijn excuus aan voor het telefoontje en voor wat ik daarna had nagelaten. Een nog bredere glimlach was het antwoord: 'Jeetje, dat dat zo'n indruk op u heeft gemaakt. Ik kan me daar echt niets van herinneren. En ja, mijn vader is 10 jaar geleden overleden'.

Vanuit hogere sferen voelde ik zijn glimlach over me heen komen: 'Da's mijn meissie, zie je nou hoe trouw ze blijft, schoolmeestertje.'

Banden plakken

Wat vergeet je snel dat je dankzij de anti-leklaag onder iedere goede fietsband tegenwoordig veel minder banden plakt dan vroeger. Als ik in het verleden binnen een straal van vijf kilometer merkte dat ik de plaspullen was vergeten, reed ik terug. Als ik verder van huis was, kocht ik ergens een doosje Samsonsolutie. Wat betreft het bandenplakken is het aantal hersteloperaties enorm afgenomen.

Jongeren kunnen volgens mij vandaag de dag nog amper nog banden plakken; net zo min als ik overigens vuur uit stokjes kan halen. Wanneer je met een klas een flinke fietstocht gaat maken en je zou beginnen met een les bandherstel, is de kans groot dat iedereen afhaakt. Ze willen fietsen, geen banden plakken.

Hierin zit ook het lastige in de naam 'herstelrecht': leerlingen willen in een prettige klas zitten, plezier maken, leren, en vooral ertoe doen, betekenis hebben. Om te herstellen moet er iets kapot zijn en wie wil dat? Ik weet niet of ik mijn kind snel naar een 'herstelgerichte school' zou sturen. 'Wat is er kapot dan?', zou mijn eerste vraag zijn.

Gelukkig vinden vele scholen hun eigen naam: de groene school, de verbindende school en meer moois. Namen die uitgaan van wat je wilt bereiken, van behoeften. Een van de mooiste dingen die ik me de laatste jaren bewust bent geworden is het verschil tussen preventief en proactief werken. Dat 'proactief' vond ik eerst weer zo'n nieuwe gezochte term en het zei me drie keer niks.

Wie preventief denkt gaat op een rij zetten wat voor narigheid hij in de toekomst allemaal denkt tegen te komen en speelt daar op in. Het kan leiden tot pestprotocollen waarin twintig regels staan waarvan er zeventien het woord 'niet' bevatten. Ik zie ineens een cursus 'preventief huwelijksbeleid' voor me: hoe ga je voorkomen dat je partner teveel drinkt of vreemd gaat? Reken maar dat het aantal echtscheidingen na zo'n cursus enorm toeneemt: dat waar je energie in stopt wordt groter. Maar, laten we eerlijk zijn: het Simsondoosje met plakspullen onder je zadel hangen is een preventieve actie waar je veel gemak van kunt hebben.

Waar preventief werken zich richt op problemen, richt proactief werken zich op behoeften: wat heb je nodig om het naar je zin te hebben, goed te leren, een fijne relatie te hebben en een mooie fietstocht te maken? In de klas betekent dit dat je met je leerlingen op zoek gaat naar wat je nodig hebt om het samen goed te hebben. En als je dat duidelijk hebt, ergens hebt staan waar het voor iedereen zichtbaar is, dan aanvaard je samen de reis. En als je tussentijds een lekke band oploopt, heb je iets om op terug te grijpen: hé, de reis loopt nu even niet zoals we willen, wat moet er gebeuren om weer lekker verder te kunnen. Dan is het mooi als de leraar een setje plakspullen onder zijn zadel heeft; nog mooier als iedere leerlingen zijn eigen plakspullen heeft.

Soft gedoe, dat herstelrecht

Zes leerlingen heeft Sjaak er afgelopen twee dagen uitgestuurd. En terecht voor zijn gevoel. Ze halen het bloed onder zijn nagels vandaan, voeren weinig uit en vergeten iedere keer weer hun boeken mee te nemen. En hoe harder hij ze aan het werk probeert te krijgen, hoe meer ze zich tegen hem keren. En hoe meer ze proberen hun mentor voor hun karretje te spannen. Wat kun je meer doen dan ze eruit sturen? Ze melden zich dan bij Maria in de time out klas. Zij zet hen aan het werk en voert iedere leerling met een rode kaart in in een bestandje dat naar Henriëtte, de teamleidster, gaat. Zes leerlingen afgelopen twee dagen; soms zijn het er meer, soms minder.

Op woensdag, de dag voor het teamoverleg wordt hij gevraagd bij Henriëtte te komen. Ze schenkt thee voor hem in als hij gaat zitten. Hij is een beetje wantrouwig; Henriëtte kan stevig uitpakken. Als het mee zit wordt het even haar verhaal aanhoren en dan naar huis. Vanavond na een flinke borrel zal hij wel weer als vanouds lekker pitten en die vergadering van morgen zal hij ook wel overleven. Net zoals hij het onderwijs aan het aan het overleven is.

‘ ‘t Gaat nog steeds niet goed Sjaak’, zegt Henriëtte. ‘Ik heb hier een lijstje van de leerlingen die je er de afgelopen twee weken hebt uitgestuurd en dat is te veel. ’t Lijkt mij heel zwaar voor jou zo te moeten werken en ik maak me zorgen om je. Voor de leerlingen en voor ons is het ook een slechte zaak. Je weet uit onze vorige gesprekken dat dit niet de manier is waarop wij met leerlingen willen omgaan. Voor mij is dit niet een probleem tussen jou, mij de leerlingen en hun ouders, maar ook van het team. Als de sfeer tussen een docent en zijn klassen slecht is, hebben we allemaal een verantwoordelijkheid en een taak. Tegenover jou, en tegenover de leerlingen en hun ouders. We moeten met zijn allen kijken hoe we jou kunnen steunen om het beste uit jezelf te halen. Morgen in de teamvergadering zal ik dit teamprobleem inbrengen en daarna stel ik jou twee vragen. Wat heb jij van ons nodig om ervoor te zorgen dat het niet meer nodig om er zoveel leerlingen uit te sturen? En wat ga jij zelf doen om dat aantal terug te brengen? Ik zeg je dit nu zodat je je erop kunt voorbereiden. We gaan er op dit moment niet verder op in, dat doen we morgen. Ik hoop dat we tot iets moois komen. Succes met je denkwerk’.

Wat Sjaak op weg naar huis het meest bezighoudt, is dat hij in de lerarenkamer herstelrecht als ‘dat softe gedoe’ bestempelde.

Grenzen aan intimiteit.

Die keer dat ik challenge day, of *over de streep* zoals het in het Nederlands heet, op de tv zag liepen er tranen van ontroering uit één oog. Wat mooi: leerlingen en leraren die hun kwetsbaarheid lieten zien. Leerlingen zeiden dingen die ze nog nooit hadden uitgesproken en ontdekten dat ze niet de enigen waren. Meer leerlingen waren gepest, slachtoffer van geweld, hadden een ouder die dronk. Pesters betuigden publiekelijk schuld en herstelden de relatie met hun slachtoffers. In de gymzaal waar de opnamen werden gemaakt, ontstond een mooie, ontroerende nabijheid. Wat goed dat er op één dag werd bereikt, waar ik in mijn werk vaak zo lang over doe. En dan werd het ook uitgezonden op tv en staat het op internet zodat de hele wereld getuige kan zijn van hoe mooi het is jezelf te laten zien. Ik huilde uit één oog. Het ander keek met wat sceptisch wantrouwen, ergens vertrouwde dat oog niet wat er gebeurde.

Het ziet er zo mooi uit, jonge mensen die worden uitgenodigd elkaar in openheid te ontmoeten. En dat is het ook. Maar was hier nu sprake van uitnodigen of van overhalen? De leerlingen kregen vooraf een vage omschrijving van wat er zou gebeuren en met energizers werden ze in de stemming gebracht om over streep, de grens, te stappen en hun diepste zelf aan de anderen te laten zien. Dat is intimiteit.

Nu is er met intimiteit iets bijzonders aan de hand. Je laat jezelf zien aan de ander, je doet de mantel af waarmee je delen van jezelf beschermt tegen de ogen van de buitenwereld. Je schaamt je voor jezelf of voor wat er is gebeurd, of je wilt anderen beschermen, bijvoorbeeld je ouders. Of dat beschermen goed of fout is, is hier niet aan de orde: op enig moment had het kind redenen zichzelf met die mantel te bedekken en dat verdient respect.

Wanneer je in je psychologische nakie aan de buitenwereld laat zien, kunnen er twee dingen gebeuren. Mensen zien je ware schoonheid en je ontvangt waardering, liefde en vriendschap. Anderen worden zich bewust van het effect van hun gedrag en zijn minder geneigd klasgenoten te beschadigen. Bij het werken met herstelrecht is dan ook dat afleggen van die mantels de basis om tot een gezond schoolklimaat te komen. Ontmoetingen die daar toe leiden, leveren tranen van ontroering op. Maar er is een keerzijde, het andere oog: als je jezelf helemaal bloot geeft, kunnen ook spot en hoon je deel worden en je kunt genadeloos te kakken worden gezet. En dan heb ik het nog niet over wat je onthullingen betekenen voor mensen uit het systeem waar je deel van uitmaakt, het gezin in de eerste plaats.

Intimiteit aangaan is voorwaarde voor een gezond schoolklimaat maar draagt risico's met zich mee waar leraren, school- en teamleiders voorzichtig mee moeten omgaan. Over tv-makers heb ik het niet; die vertrouw ik niet. Het is onethisch jongeren over te halen over intimiteitsgrenzen te gaan. Ethisch is het hen die te laten waarnemen en ervaren en met hen te onderzoeken wat het kan opleveren eroverheen te stappen. Het liefst met ondersteuning van een betrouwbare volwassene. Jongeren moeten leren eigen verantwoordelijkheid te nemen bij het aangaan van intimiteit. En zend het niet via de tv uit: voor je het weet ben je met de hele wereld intiem en mensen die dat zijn, hebben in onze maatschappij meestal niet zo'n hoge status.

Gelukkige schuld

Mijn moeder is overleden. Op zondagmorgen plukte ze de laatste herfstbloemen uit de tuin; om 10 uur kwam haar dochter langs. 's Avonds zou ze met pa bij ons komen eten. Het is er niet meer van gekomen. Ze kreeg ineens pijn, ging met pa naar het ziekenhuis waar een bloeding werd geconstateerd. In de nacht van zondag op maandag overleed ze. We waren er bij. Het afscheid zal ik mijn leven lang niet zal vergeten.

Aftakeling, dementie en het wegwijnen in een verzorgingscentrum was wat ze het meest vreesde. Én het achterblijven nadat pa er niet meer zou zijn. De gedachten alleen al waren haast ondraaglijk. Pa woont nu alleen en we hebben meer contact dan ooit. We gaan naar de film, lunchen op de ss Rotterdam en kijken naar waterpolowedstrijden van mijn zoon. Met mijn zussen bezoekt hij musicals, films en achterkleinkinderen. Volgens mij is hij inmiddels 5 kilo aangekomen Zijn leegte lijkt draaglijk. We genieten van wat er is.

Ma overleed kort na het uitvoeren van een medische ingreep. Door een bijkomende complicatie ontstond de bloeding die haar fataal werd. Ergens was een draadje losgeraakt dat de bloeding veroorzaakte. Zo iets. Al met al een wat onduidelijk verhaal. Hebben de artsen een fout gemaakt, is er iemand iets te verwijten? We weten het niet. Ook de manier waarop we achteraf zijn geïnformeerd verdient geen schoonheidsprijs. 'Zo lang ze niks vragen, zit het wel goed', lijken ze daar te denken. Dat is ook wel te begrijpen. Ma overleed in het Maasstadziekenhuis waar de laatste baas met een gouden handdruk verdween nadat hij vergeten was te melden dat er een enge bacterie rondwaarde die mensen het leven kostte.

Wat me bezighoudt is de vraag waarom pa, mijn zussen en ik niet in de hoogste boom klimmen om de onderste steen boven te krijgen. Op zich is het in bomen klimmen om stenen boven te krijgen niet echt een doelgerichte actie, maar toch, we blijven er gelaten onder. Volgens mij heeft het te maken met de schade die is aangericht. Stel dat een arts vergeten is een draadje op de goede manier vast te zetten, waardoor die bloeding ontstond, dan heeft hij een blunder met dodelijke afloop gemaakt. Kan er grotere schade worden aangericht? Ja, door die baas met die gouden handdruk. Hier heeft die schade eraan bijgedragen dat mijn moeder overleed op een manier die ze zelf geregisseerd zou kunnen hebben. In de middeleeuwen hadden ze daar een uitdrukking voor: *felix culpa*, 'Gelukkige schuld'. Door iemands verwijtbare nalatigheden, gebeuren er mooie dingen. Doordat Judas Jezus verraadde, komen wij allemaal in de hemel, zo iets.

Wat rest is dat het ziekenhuis niet de verantwoordelijkheid neemt voor de eventuele fout die het heeft gemaakt. Wanneer het gaat om klachten, boosheid, eindeloze gerechtelijke procedures en knokpartijen tot in de Hoge Raad, gaat het vaak niet om die fout die iemand heeft gemaakt. Die kunnen we wel accepteren; wat steekt en ons doet strijden tot op het hoogste podium, is dat iemand niet de verantwoordelijkheid op zich neemt voor wat hij gedaan heeft. De kern van herstelrecht: je mag fouten maken, net zoals iedereen, maar draag er wel de verantwoordelijkheid voor.

Gladde kaken

Op vakantie in Zuidoost Azië ergerde het Bert dat er minstens twee maal daags een wildvreemde Vietnamese hand op zijn buik wordt gelegd door iemand die daar een vaag ritueel genoeg aan ontleende. Nadat de reisleidster vertelde dat een hand op een *Buddahbelly* geluk afdwingt, kon hij achterover zitten om zich met liefde te laten bepotelen.

Terug van vakantie zit Bert met zijn 130 kg en glanzend kale schedel als de levende Boeddha in zijn mbo-zorg-en-welzijn-lokaal.

De zin '*If you meet the Buddah, kill him*' leert dat Boeddhisme geen doel is, maar een weg. Het is de vraag of Ella de staat van verlichting heeft bereikt, om dit inzicht in al haar finesses te begrijpen maar ze slaagt er aardig in om Bert het grote Lijden te doen ervaren en hem bloed onder de nagels vandaan te halen. Iedere les pakt ze haar borstel om haar lange blonde haren te modeleren. Omdat wie hygiëne hoog acht geen vuile borstel in haar tas tolereert, plukt ze, als ze klaar is de haren uit de borstel om die minzaam op de grond te laten vallen.

Iedere actie waarmee Bert Ella uitnodigt tot herstel van de schade die zij aanricht, is tot mislukken gedoemd. Spot en hoon van Ella en haar vriendinnen zijn Bert zijn deel.

Omdat Bert er zelfs niet in slaagt Ella van enigerlei schade te overtuigen laat hij zijn doel los en bewandelt zijn Weg. Op een ochtend wanneer Ella haar borstel pakt, drapeert Bert een handdoekje op zijn bureau, haalt een spiegeltje en een teiltje uit zijn tas, vult dat laatste met lauwwarm water uit een themoskan, zeept zijn kaken in en ontstoppelt die met een driebladig scheermes. Wanneer leerlingen vragen waarom hij zo *achterlijk* doet, gaat hij in een meditatieve trance verder. Nadat de lucht van overvloedige aftershave het lokaal bezwangert, ontvangt Ella een glimlach van oor tot oor: 'bedankt meid, ik wou dat ik van iedere leerling (het woord *deelnemer* krijgt hij nog steeds niet uit zijn mond...) zoveel ruimte kreeg.'

Jammer genoeg blijft het bij die ene keer, Ella's borstel blijft voortaan in de tas.

Lerares Ernie houdt in haar klas eens per week de zondebokverkiezing. De uitverkoren zondebok krijgt die week de schuld van alles wat er misgaat. Ze staan in de rij, Ernies leerlingen. Hoe het precies werkt, weet niemand, maar ze hebben er de grootste lol om met z'n allen.

Studenten vragen regelmatig of herstelrecht een *evidence based* methode is. De vraag in hoeverre de scheerbeurt van Bert of de verkiezing van Ernie herstelgerichte acties zijn, ligt in dezelfde lijn. Evenals herstelgesprekken en conferenties dragen ze bij aan een gezond, veilig en prettig schoolklimaat. Herstelgericht werken is niet *iets doen*, maar *iets zijn* en dat laat zich moeilijk meten. Evenmin als geluk.

Klokkenluider

Zondebokken en klokkenluiders stellen taboes aan de kaak en durven te zeggen wat anderen verzwijgen. De prijs die ze hiervoor betalen is hoog: straf, schorsing, uitsluiting: 'we hebben zo'n leuke klas, jammer dat Humphrey altijd zo moeilijk doet'. Wanneer het er uiteindelijk toe leidt dat Humphrey definitief de klas verlaat, staat er een nieuwe Humphrey op om de plaats van zijn voorganger in te nemen. Zo houden we leuke klassen en kweken we eenzame, verbitterde *loners*. Deze keer had Humphrey in de kantine de vloer aangeveegd met de kantinejuffrouw die iets van zijn rommel had durven zeggen. Om Humphrey nu zelf de vloer aan te laten vegen, vond Wilma een minder goed idee. Ze liet hem een opstel schrijven over wat voor hem de ideale school was vanuit het perspectief van de leraren, de leerlingen en ouders. Humphrey liet de kans de noodklok te luiden niet aan zich voorbij gaan:

De leukste school vanuit de leerling is geen zeurende leraren, elke dag 3 uurtjes, geen huiswerk, elke week een excursie, elke week een keertje iets lekkers met school eten, roken op het plein, met boeken slaan, leraren schoppen en knock-out slaan, eieren gooien, spijbelen zonder zeurende leraren, geen strafwerk, geen dagen tot het achtste, 20 weken vakantie, niks op papier schrijven, ook niet op computers, alles op school gratis bijv.: frikadelbroodjes, hamburgers, frikadellen, kroketten, kipcorns, frisdrank, alles uit de automaten, dat zouden alle leerlingen geweldig vinden!

Ik denk dat de docenten het niet leuk vinden op deze school, maar dan hebben ze pech, wij hebben jaren geleden onder hun dus doen wij het een keer terug dus dat vind ik wel eerlijk. Ze hebben ons uren gegeven, strafwerk laten schrijven, plein schoon laten maken, lokalen schoon laten maken, goede cijfers laten maken, en dat alles om wat te leren, voor mij mogen ze de gevangenis straf krijgen.

Ik denk dat de ouders gevangenisstraf ook een goed idee vinden omdat ze zolang enorm veel geld moesten betalen om hun kind naar school te sturen, en dan nog zo'n slechte school als die van ons. Een slechte school, stomme leraren, slecht schoolgebouw, overal geld voor betalen. Dat is gewoon naaiend jonguh. De ouders hebben zich gewoon in gehouden maar dat gaan ze niet meer doen. Het is gewoon saai op school en dat moet veranderen en daar voeren wij actie tegen. Zodat onze kinderen en kleinkinderen op een goede school zitten en geen school waar je voor alles moet betalen en waar je overal voor gestraft word!

Wilma prees Humphreys moed om zijn kritiek op de school zo ongezoeten op te schrijven: 'En ik vind het helemaal mooi dat je zelfs denkt aan je eigen kinderen en kleinkinderen. Ecologisch denken heet dat met een duur woord. Het zou zonde zijn als we daar niets mee doen. Hoe zou jij het vinden om met mij die kritiek een beetje bij te schaven zodat we hem tegen alle leraren kunnen vertellen, zodat ze er van kunnen leren? Maar dan is het wel de kunst dat zo te doen dat iedereen er beter van wordt; jij, de leraren, en ja, zelfs kinderen die nu nog niet geboren zijn.... 90% van de leerlingen durft niet wat ik je vraag, volgens mij zit jij bij de 10% die het wel durft'.

Met rood hoofd en stijf van faalangst ging Humphrey de confrontatie met zijn kwelgeesten aan. In de teamvergadering hield hij een bijgeschaafd, maar daarom niet minder confronterend pleidooi inclusief aanbevelingen. Sommige daarvan werden zowaar overgenomen door zijn docenten, die hem wel een *ettertje*, maar wel *ons ettertje* noemden.

Later die week werd breed uitgemeten dat er dankzij Humphrey een aantal verbeteringen werden ingevoerd die de school nog leuker zouden maken. Het gerucht ging zelfs dat zijn heldendaad een plek op internet zou krijgen. Humphrey had zich zelden zo onwennig gevoeld.

Het doel en de middelen

‘Jongens, meisjes’, zegt mentor Astrid, ‘ik zit met het volgende. Ik werk alleen met leuke mensen die over een flink aantal kwaliteiten beschikken. Nu ken ik je jullie nog allesbehalve goed, dus daar moeten we wat aan doen. Hier ligt een stapel ansichtkaarten. Zoek er een uit die je mooi vindt, of waarvan je vindt dat die bij je past. Schrijf je naam er op en daarbij iets dat aan drie eisen voldoet:

- 1- Het is iets waar je goed in bent;
- 2- Je vindt het leuk om te doen en
- 3- Anderen genieten ervan als je het doet.

Als je dat gedaan hebt, stop je de kaart hierin.’ Astrid laat een doorzichtig plastic ‘gordijn’ zien waar de leerlingen hun kaarten in kunnen steken. Op de ene kant de afbeelding, op de andere het resultaat van de opdracht. Ze merkt dat het niet voor alle leerlingen even makkelijk is iets te bedenken maar Astrid neemt geen genoegen met een ‘dat weet ik niet’. ‘Als je het echt niet weet mag je het klasgenoten, vrienden of vrienden, je ouders of je opa’s en oma’s vragen; er is altijd iemand die een kwaliteit van je weet.’ Eens was een leerling voor antwoord bij haar paard te rade gegaan. Samen met Astrid besloot ze ‘paardenfluisteraar’ op de kaart te schrijven.

In de loop van het jaar bekijkt Astrid de kaarten en vraagt ze haar leerlingen dat wat op de kaart staat in praktijk te brengen. Jerryl, speelt goed gitaar en wordt gevraagd een les met een solo te beginnen; aan de gymleraar vraagt ze of hij Ella een volleyballes wil laten verzorgen. In principe komt iedereen aan de beurt, maar soms krijgt een leerling net wat meer aandacht. Bijvoorbeeld wanneer hij door zijn gedrag extra aandacht vraagt; of juist wanneer hij zich, soms om onbekende redenen, terugtrekt. ‘Zo’n leerling die aandacht vraagt, doet dat vaak op een onhandige manier’, zegt Astrid; ‘Soms verstoort hij de les of soms loopt hij iedere keer weer tegen straf op. Op deze manier krijgt hij zijn aandacht, en heeft iedereen er plezier in. Een stille leerling heeft er natuurlijk net zo’n behoefte aan om gezien te worden als anderen. Alleen weet die vaak niet hoe je dat kunt bereiken. En daar help ik dan een handje bij.

Wanneer een leerling zich misdraagt, gebruik ik die kaarten vaak om hem voor een keuze te zetten. Ik vertel dan dat wat hij heeft gedaan niet kan en dat ik daar hoe dan ook op ga reageren. In de manier waarop ik dat ga doen, heeft hij invloed: ‘Je kunt kiezen voor straf, of je kunt wat er op je kaart staat uitvoeren.’ Dat pas ik dan zo aan dat het past bij de aard van de overtreding’.

‘Toen ik er mee begon, stonden mijn collega’s wel raar te kijken. Zij zagen dat een leerling na wangedrag iets deed wat hij leuk vond en waar zijn medeleerlingen van genoten. Zo’n leerling knapte helemaal op. ‘Je beloont een leerling, die zich misdraagt’, zeiden ze. Volgens mij is het maar net wat je wilt. Als je wilt dat leerlingen na wangedrag pijn voelen, dan heb je gelijk. Alleen is het zo jammer dat je er weinig mee opschieft. Het gedrag wordt er niet minder vervelend om; hooguit gaan ze het slimmer en stiekemmer spelen. Nu kijk ik naar de behoefte achter dat vervelende gedrag en zoek ik een manier om het doel, het bevredigen van die behoefte, te bereiken. De extra inspanning die ze leveren noem ik geen straf, maar een ‘sanctie’. Dat woord komt van *sanctus* en dat betekent *heiligen*. Als je straf geeft dan heiligt het doel de middelen; ik draai het om: bij heiligt het middel het doel en dat is dat alle leerlingen zich goed voelen.’

Ode aan Henry

Vorig jaar bij juf Janet was het zo'n leuke klas, groep 6. Janet was naar een andere school verhuisd. Groep 6 werd groep 7 en nu bij meester Joop was er geen land mee te bezeilen. Eén grote onaanspreekbare en ongezeglijke pierenbak die niet luisterde, niet meer dan drie minuten stil kon zitten en totaal stuurloos was. Leerlingen liepen zonder te vragen de klas uit; als er één iets schreeuwde, gingen er twaalf overheen. En het gekke was, als je ze individueel sprak, waren het gewoon leuke jongens en meiden, niks mis mee. Zelf begrepen ze ook wel dat ze onaanvaardbaar gedrag vertoonden, maar veel verder dan 'zo zijn we nu eenmaal', kwamen ze niet.

"Als ik eerlijk ben, ik heb nog nooit zo'n moeilijke klas gehad als jullie", zei Joop, de wanhoop nabij. Ook gesprekken met ouders leverden weinig op. Joop kon nog wel strenger worden, maar hij had er allesbehalve vertrouwen dat het iets zou opleveren. Hij kreeg iets berustends; volgend jaar hebben ze een ander. Voor hetzelfde geld gaat het dan weer goed.

Op een vrijdagmiddagreceptie ontmoette hij Janet aan wie hij zijn sores voorlegde. 'Ja', zei zij, 'ze hebben ook nog al wat meegemaakt vorig jaar'. Op de vragende blik van Joop vertelde Janet dat vorig jaar Henry, een klasgenoot, bij een verkeersongeluk om het leven was gekomen. 'We hadden toen een plek in het lokaal met een foto en spulletjes. Weet je daar niks van?' Joop wist er niks van en bracht een weekend denkend door.

Maandagochtend stonden de stoelen in een kring. 'Weet je', zei hij, 'vorige week zei ik dat ik nooit zo'n moeilijke klas heb gehad als jullie. Dat meende ik toen, dat meen ik nu. Maar vrijdag sprak ik juffrouw Janet die vertelde dat jullie vorig jaar iets verschrikkelijks hebben meegemaakt. En dan heb ik het natuurlijk over het ongeluk van Henry. Ik wist dat niet en daar schrok ik enorm van. Wat moet dat erg zijn geweest.' Voor het eerst in weken was het letterlijk doodstil in de klas. Een stilte die werd verbroken door het snikken van enkele leerlingen.

"Volgens mij wil Henry jullie nog niet kwijt. Goed van hem hé..... Met de leerlingen die dat willen wil ik graag nog eens over Henry praten. Ik wil hem graag leren kennen. Hoe is dat voor jullie? Iedereen wilde en Joop voerde een klassengesprek aan de hand van de vragen:

Wat dachten jullie toen je hoorde dat Henry was overleden?

Hoe denken jullie daar nu over?

Wat is het ergste aan wat er is gebeurd?

Wat kunnen we nu doen om Henry een goede plek te geven?

Die middag stond er in de klas een tafel met een foto van Henry en herinneringen aan hem die van alle kanten waren aangeleverd. Er ging een kaart aan zijn ouders op de post. De klas werd één van de fijnste met wie Joop ooit had gewerkt. Dankzij Henry.

De wet van de toenemende relevantie

In de lerarenkamer ontmoette ik Koos, die een paar maanden eerder met pensioen was gegaan. Hij was naar school gekomen om even bij te praten maar zat er verloren bij. Iedereen was druk, druk, druk, begroette hem meer dan vriendelijk, sloeg hem op de schouder, maar tijd hadden ze niet echt. Life goes on.

Koos had het moeilijk met zijn pensionering: 'Weet je, ik heb het altijd zo naar mijn zin gehad hier op school, met die leerlingen, die collega's. Eerlijk gezegd vond ik een werkdag vaak leuker dan een vakantiedag. Mijn werk was gewoon vakantie en daarmee bouw je geen pensioen op, zal ik maar zeggen. En om nu te zeggen dat ik nu goed weet mijn dagen in te vullen, nou nee....'

In Australië hebben ze een mooie omschrijving voor Koos' ongerief: het syndroom van afgenomen relevantie. Mensen geven in hun baan, in een relatie, betekenis aan hun leven. En plotseling, door ontslag, een overlijden, kan die betekenis zo maar wegvallen. Wat doe je er dan nog toe? Coen Moulijn de grootste Feyenoorder ooit, kon teren op vele wereldsuccessen. Zijn grootste angst, de laatste jaren van zijn leven, was te overlijden vóór Raymond, zijn gehandicapte zoon. Coen overleed een half jaar na Raymond.

Onderzoek van de Universiteit in Nijmegen vertelt dat de angst om geen betekenis te hebben, groter is dan de angst voor de dood. Ik kan me er wel wat bij voorstellen. Coen Moulijn zeker. Stel dat je moest kiezen, leven tot je tachtigste en overlijden omringd door mensen die je dierbaar zijn, of honderdwaalf worden, zonder dat iemand in de wereld je kent. Waar zou je voor kiezen?

Wanneer een school een leerling straft door te schorsen, van school te sturen, of op een andere manier uit te sluiten, neemt de school de betekenis die de leerling heeft van hem af: jij doet er voor ons niet toe. Wanneer die leerling er niet in slaagt ergens anders wel betekenis te krijgen, heeft het iets van een marteling om die leerling met het syndroom van de afgenomen relevantie op te zadelen.

Als de leerling die betekenis ergens anders wel vindt, is het maar de vraag waar. In het winkelcentrum bij andere blowende outcasts??

Herstelrecht zegt tegen leerlingen bij wie het misgaat, dat ze door hun gedrag zichzelf buiten de groep plaatsen en dat ze aan de slag moeten om hun betekenis in die groep terug te verdienen. Wanneer dat lukt, en ze merken dat ze er weer helemaal bij horen, neemt hun relevantie toe. Voor je het weet lijden zij en als je niet uitkijkt de hele school, aan het syndroom van toenemende relevantie.

Draken der Gramschap

Op de vlucht met zijn ouders en broer uit hun geboorteland in Centraal Azië is Winston zelfs zijn naam kwijtgeraakt. Verloren en in eigen woorden 'vol woest' doolt hij door de school en de trieste jaren-zestig-wijken waar die is gevestigd. Over de gebeurtenissen die de demonen in zijn hoofd voeden, praat hij niet. Daar zijn geen woorden voor. Zeker niet als je pas een half jaar in Nederland bent.

“Ik zit vol woest”, is geen Nederlands’ zegt zijn begeleider; ‘daar bestaat een mooi oud Nederlands woord voor dat bijna niemand meer kent: ‘gram’, heet dat. ‘Als mensen moeilijk tegen je doen moet je maar zeggen ‘ik ben een gramstorige jongen. Dan kun je gelijk die moeilijke Nederlandse G oefenen.’

‘????’ is Winstons non-verbale antwoord.

‘Ik wil slaan’, zegt Winston wanneer hij met gebogen hoofd, hoge schouders en gefronste blik zijn gram komt halen bij Henny, zijn lerares handvaardigheid. ‘Kom maar’, zegt ze; ‘Dit heet een broodje klei; ‘sla maar’.

Het kleine halfuur waarop Henny het houdt is in personeelskamer inmiddels uitgelopen tot meer dan vijftig minuten, de tijd die Winston nodig heeft om zijn gram te spuien door aan een stuk door in de weerbarstige klei te rammen. Na zijn ontlading staat hij volkomen uitgeput en bezweet voor het object van zijn woede dat door alle overgedragen energie zacht en bewerkbaar is geworden.

‘Oké, probeer daar nu eens een mooi beeld van te maken’, zegt Henny en gaat vervolgens op in haar werk.

Wanneer Winston haar na een tijd bij zich roept, staat ze oog in oog met een woeste draak bij wie de vlammen der gramschap uit zijn muil slaan. Samen bakken en glazuren ze hem waarna hij een prominente plek in de school krijgt. Zo prominent dat hij opvalt en door de gemeente op een spandoek wordt gezet om de in aanbouw zijnde nieuwe school in het opkomende zonnetje te zetten. Twee weken later blijkt Winstons gramschap zo hevig dat hij op school niet meer te handhaven is. Hij moet weg. Via zijn broer Calvin geeft hij Henny de opdracht de draak in stukken te gooien en ervoor te zorgen dat het spandoek verwijderd wordt. ‘Ik kan dat niet’, zegt Henny, ‘Ik kan dat écht niet...’.

Emotionele incontinentie

Na alle chemo's en bestralingen is Ilse drie dagen per week een paar uur op school; aanwezig zijn, af en toe een lesje overnemen. Waar ze het meest last van heeft is haar emotionele incontinentie. Er hoeft maar dit te gebeuren of de tranen biggelen over haar wangen; een tranentrekkende soap op tv of Rachid uit groep 4 die blij zegt 'hoi juf, bennu weer beter?' Lastig, maar ze moet er ook wel een beetje om lachen.

Wanneer ze om tien voor half negen ziet dat het hek nog dicht is, pakt ze de sleutel en gaat ze naar buiten. De vader van Toss tornt boven iedereen uit, een sportschooleigenaar bij wie zijn regenkleding de tattoos verbergt.

- Zitten jullie daar lekker koffie te zuipen terwijl wij in de zeikregen kunnen wachten, stelletje luie sodemieters.
- Sorry meneer, ik doe het hek open, dan kan iedereen naar binnen. Morgen zijn we weer op tijd, antwoordt Ilse.

Wanneer Ilse terugloopt, hoort ze hem naroeppen 'kankerwif'. Nu de bescherming van haar linkerborst is wegevallen, komt deze waarheid genadeloos binnen.

Later als iedereen aan het werk is en teamleider Marik vraagt hoe het met haar is, slaat de incontinentie in alle hevigheid toe en vertelt ze wat er gebeurde.

Om half vijf wordt er in huize Toss gebeld: Marik aan de lijn. Via via heeft Toss' moeder gehoord wat er aan de hand is en door de telefoon voelt Marik de gêne school in druipen.

- Ik fiets wel even langs de sportschool, zegt Marik als hij hoort dat pa op zijn werk is.
- Sorry hoor, zegt pa wanneer hij Marik in zijn kantoortje ontvangt, ik heb het stervensdruk en die zaak van me staat ook nog eens op springen. Om half negen zou er iemand van de belasting komen en als dat misging was die hele zaak van me naar de gallemiezen. Zeg haar maar sorry van me.
- Da's te makkelijk zegt Marik. Zo ga je niet met mijn mensen om en ook niet met mijn school. Als jij dit soort geintjes uithaalt, ben ik straks al mijn goeie leerkrachten kwijt. Dat excuus mag je zelf komen aanbieden. Ik bel straks met Ilse en vraag haar of ze met jou een hierover een gesprek wil hebben waarin jij haar haar excuus aanbiedt. Als je wilt, neem je je vrouw mee. Akkoord?
- Goed, zegt pa, die aanvoelt dat nee geen optie is.

Wanneer twee dagen later Marik het gesprek tussen Ilse en Toss' ouders leidt en Ilse vertelt wat haar zo raakte, begint van de weeromstuit moeder voluit te snikken. Als Ilse tegenover zich de vader ziet, die ineens een stuk kleiner lijkt in zijn kleerkast, keert haar kracht terug en op Marik zijn vraag hoe het nu verder moet, heeft ze een idee:

- Kanker voorkom je met een gezonde levensstijl. Als u nu een keer de klas van Toss meeneemt en een workout geeft in de sportschool, ben ik helemaal gelukkig.
- Doen we, is het antwoord; graag.

Hoera, ik ben een reactionaire man

Wat een genot om van jezelf te ontdekken dat je een reactionaire ouwe man bent, en daar nog van geniet ook. Ik had het vorige week bij het tv-programma de Rijdende Rechter. Mensen leggen hun probleem voor aan een tot leven gewekte Narcissus die na de partijen aangehoord te hebben vonnis velt.

Dit keer deed een kereltje zijn opwachting dat op zijn zestiende verjaardag aan het zuipen was geslagen en daarna de discobus drie keer had ondergekotst. Van het incident kon hij zich totaal niks herinneren. Dat heb je als je tegen een coma aanzit. De busmaatschappij brengt kotsende passagiers bus € 50,-- schoonmaakkosten in rekening. Per incident. Omdat de jarige zuiplap drie keer gekotst had, kwam hem dat op €150,-- te staan. Zo'n ongekennde brutaliteit van de busmaatschappij vroeg natuurlijk om een gerechtelijk interventie: 'meneer de rijdende rechter, dit kan toch niet.....'

Op de tv deed het mannetje glimmend van trots zijn verhaal ten overstaan van Narcissus en een kleine miljoen kijkers. Steeds met een steelse blik naar zijn vriendjes die op de achtergrond aanwezig waren: 'goed hé, ik ben al een echte kerel, ik kan zowel mezelf zowat in coma zuipen als opkomen voor mijn rechten. Ik ben al een echte vent'. Achter hem stond zijn vader, ondersteunend zoals vaders hun opgroeiende zonen horen te ondersteunen: zwijgend, rechtop met ingehouden maar onverholen trots. "Kijk wereld, dit is mijn zoon, het resultaat van mijn opvoeding".

Dat mijn reactionaire nekharen overeind sprongen, lag niet aan het zestienjarige Korzakov-patiëntje in spe maar aan zijn vader. Stel je voor, je zoon verliest totale zelfcontrole door zich hemeltergend lam te zuipen, brengt schade toe aan de gemeenschapseigendommen en die slappe zak van een vader vindt dat geweldig en gaat hem nog helpen zijn gelijk te krijgen ook. Schop onder zijn kont hoort dat jong te krijgen. En een emmer en een dweil om zijn troep op te ruimen. En daarbij zou een beetje levensles ook niet weg zijn. Een volgende keer wordt ie boos op de buschauffeur en schopt ie 'm helemaal in elkaar, zich daarna op zijn dronkenschap beroepend: 'ik kon er niks aan doen, 'k was dronken'. Over zijn gezondheid heb ik het niet; dat zoeken pa en zoon zelf maar uit. Het gaat mij erom dat zo'n pa u en mij met een onverantwoordelijk irritant ettertje opzadelt.

En dan die pseudo christelijke NCRV die ter meerdere eer en glorie van de kijkcijfers een maatschappij helpt ontwikkelen waar je volop je eigen Dionysische genot nastreeft om vervolgens de kosten op de gemeenschap af te wentelen.

Kern van mijn boosheid zit in het woord schaamtebesef. Kinderen met een beetje gezond schaamtebesef weten dat ze door hun gedrag zichzelf anderen schade kunnen aanbrengen. Dit besef heb je nodig om de ellende die je aanricht te herstellen, daarvan te leren voor de volgende keer. Met een beetje gezond schaamtebesef ben je een stuk leuker mens en beteken je wat voor je omgeving, de mensen met wie je leeft.

Deze tv-uitzending was een proeve van schaamteloze opvoeding waar ik vanuit de grond van mijn hart op kots. Drie keer.

Wat ik er tegenover stel?

Een lied van Nizlopi. Het staat hieronder.

Homage to Young Men

... door Nizlopi's Luke Concannon

I want to talk to all the young men out there
It's for the women too, but especially the men,
'cos it's tough to be a young man in this world
You have to face so much heartbreak and loss
In love and career and life
It's easy to forget the meaning and give up
To burn up or sell out to addictions, despair or greed
Easy to forget that life's a journey

with a beginning, a middle and an end
It's about navigating the future, your future
It's about learning to become a man who's real,
and able to love

*Are you waiting for me?
Are your hands down in the dirt?
We belong together
I've been longing since my birth
To be arms around you
To be true to who we are
To let all our pain out
To be playing in your heart*

So let's talk about the first stage of life
The departure, when your boat is pushed out on the river
Most of who you are is still your small self
The you your family has made you,
your schooling and your friends
You've still not found your deep self, your Great Self,
'cos that's what the journey's for
So you set out, full of hope, but with a heavy load
All the baggage of your upbringing
All the love, yes, but the fuckedupness too
Maybe the absent father, or the smothering mother,
or the cold indifference of those around you
It's no wonder you've a rough ride coming
It's gonna get tough and it's got to
So you can find yourself
So you can become, a real man

And that's when you hit the second stage of life
The initiation in the rapids and the storms
That's when you find the pain of brokenheartedness
Love affairs that fail, failures in career
and all your hopes for what the world might have been
Plenty young men founder grazed on such jagged rocks as these
Bruised and angry in a storm of violence towards self and others
But it doesn't have to stay like that
No, my friends, not if you push on and open to the inner grace
that will bring you courage
The courage to face reality as it is,
without lies
The courage to know your wound but to outgrow it,
and insist on beauty
The courage to open your heart,
to hold fast to truth,
and to stand each step in dignity

And that's the courage that brings your boat to the third stage of life

To see how your small self is held in a greater Self
And that you're fit to be an elder in your community,
 able to share the gifts and the blessings
Able to support and inspire what gives life among your people
And to love your beloved,
 to love and be loved by *the Beloved* no less, my friends
Because we're talking here of love in all its meanings
And you can only love with a deepening heart
And that is why you had to grow courage on this journey to the ocean
That's what your battle wounds on the field of life were all about
That, my dear friends,
 is what qualifies you
 to be a man in your community
Capable of loving and able to be loved...

Twaalf individuen of een team?

Bij collega Erik staan de muren bol van de herrie. Geen werkherrie, maar volslagen anarchie. Jij bent een goeie leraar en de muren zijn dik genoeg om er geen last van te hebben. Wanneer de leerlingen na zijn les bij jou binnenkomen, laat je even de stoom uit de oren komen, geef je je vriendelijke rustgevende blik en een paar schouderklopjes en je kunt beginnen. Ze genieten van de rust die jij creëert en zeggen dat ze liever bij jou zitten dan bij Erik. Doe jij wat aan de situatie bij Erik; weet Erik dat je daar iets mee doet?

Meneer Van Dieten hanteert het mes van cynisme met ambachtelijke vaardigheid. Toen na de kerstvakantie een leerling met een pokdalig gezicht de klas binnenkwam zei hij dat hij voortaan wel die rotjes uit zijn mond moest doen voor hij ze aanstak. Een bedeesd meisje met een meer dan gemiddelde borstomvang vroeg hij de eerste les van het schooljaar bij hem vooral rechttop te zitten: 'dan kan ik beter van je genieten'. Doe je iets met meneer Van Dieten en weet meneer Van Dieten dat je iets met hem doet?

Vragen van een ethisch niveau. Wanneer je mensen anderen ziet beschadigen en je doet niets ontloopt je mooi je verantwoordelijkheid. Kun je dan nog de visie uitdragen dat we met z'n allen verantwoordelijk zijn voor een maatschappij met betrokken burgers? Maar het zijn ook vragen van een professioneel niveau. Het is niet niks om zulke situaties aan te pakken op een manier zonder dat er meer mensen beschadigd worden. Hoe mooi zou het zijn als leraren de mogelijkheden en vaardigheden hebben dit soort situaties aan te pakken op een manier waarover iedereen uiteindelijk tevreden is.

Ik ken een school waar de lessen iedere middag om kwart voor vier zijn afgelopen. Ze hebben daar regels voor docenten. Ik noem er twee:

- 1) Als je je zorgen maakt over een collega spreek je hem of haar daar over aan.
- 2) Als je dat lastig vindt, bespreek je je zorgen met iemand anders uit je team.

De teams hebben deze regels aanvaard.

Drie keer in de week komen om ze kwart over vier bij elkaar voor een kringgesprek. Tafels aan de kant. De gesprekken vinden plaats volgens steeds dezelfde vragen:

- 1) Wat is er goed gegaan afgelopen dagen?
- 2) Welke problemen zijn we tegen gekomen?
- 3) Hoe hebben we die opgelost?
- 4) Welke zijn er blijven liggen?
- 5) Wat gaan we daar mee doen?

Ik heb drie van die besprekingen mogen bijwonen en het was hartverwarmend mooi en bij tijd en wijle bloedspannend. Het mooie deed zich voor bij het doorlopen van vraag 1, 2 en 3. Mensen vertelden hun verhaal en zaten glunderend van trots de complimenten van hun collega's in ontvangst te nemen.

Bij 4 en 5 werd het spannend. Een docent met ordeproblemen kreeg te horen dat hij er veel te lang ermee had doorgelopen. Iemand die drie leerlingen er uit had gestuurd werd gevraagd welke acties hij had ondernomen om de relatie met de leerling te herstellen. Met zijn rode hoofd, toen hij het antwoord schuldig bleef, had je de schooldisco kunnen illumineren. Toen hij hakkelde dat hij niks met die leerling kon, kreeg hij te horen dat dat betekende dat hij dan blijkbaar aan het werk moest, want 'met mensen die niets kunnen met leerlingen; daar kunnen wij weer niks mee'.

Als je het ziet zitten, stel deze manier van werken eens voor tijdens een teamvergadering. Saai zal het niet worden.

Onderwijs als hobby

Van de week zat een collega in de lerarenkamer vol vuur te vertellen dat ze een passie voelde voor haar werk en haar leerlingen. Op die momenten hoor ik er even helemaal niet bij: ik heb geen passies; ik heb hobby's. Postzegelverzamen is een mooie hobby, voetballen of gewoon lekker zappen met een pilsje naast je. Sommigen lukt het van hun hobby hun werk te maken: kindervrienden gaan naar de pabo of worden begeleiders van de C-pupilletjes; rokers begonnen vroeger een sigarenwinkeltje. Een mooie hobby staat voor rust, genieten. De ware hobbyist weet dat het eigenlijk niet zo veel voorstelt of belangrijk is, maar hij heeft er lol in en vindt er rust in. Ben je uitgekeken op je hobby, dan neem je een andere.

Mensen zonder hobby's hebben passies. Emile Ratelband bijvoorbeeld is één en al passie. Hij laat zien dat gepassioneerde mensen meestal niet zo leuk zijn voor hun omgeving. Ze vereenzelvigen zich met hun hobby. Het is niet voor niets dat passie zowel hartstocht als lijden betekent.

Gepassioneerden laten met hun gepassioneerde overdaad eerst hun omgeving lijden voor ze in de gaten krijgen hoeveel leed ze bij zichzelf aanrichten. Dat heeft alles met de verbrandingsfactor te maken. Mensen met een hobby komen tot rust, mensen met een passie dragen een laaiend vuur in zich waarmee ze zichzelf en hun omgeving in vuur en vlam zetten.

De omgeving heeft het eerst in de gaten wanneer gepassioneerde brandt. Je kunt zien hoe mensen reageren op passies:

Verbrandingsgraad in %	Reactie van de naaste omgeving	Reactie van de gepassioneerde
10 -15	Gefrons.	Enthousiasme.
16- 25	Hints aan de gepassioneerde een beetje normaal te doen.	Nog meer enthousiasme.
26- 30	Non-verbale reacties in de vorm van chagrijnig kijken, fysiek afwenden en de uitgesproken uitnodiging normaal te doen.	Nog meer enthousiasme en zeggen dat het wél leuk is.
31 – 50	Roepen, confronteren, schreeuwen inschakelen van externe hulp.	Nog meer enthousiasme, schreeuwen dat het wél leuk is & ontkenning van brandwonden.
50 – 70	Reacties uiteenlopend van verlaten (m.n. onder partners) tot pittig fysiek geweld.	Nog meer enthousiasme gekoppeld aan boosheid op omgeving uitmondend in agressie. Verbergen van brandwonden.
71- 80%	Het totaal verbreken van het contact met de gepassioneerde.	Totale burn out.
81- 100%	Vertelt sappige anekdotes over de gepassioneerde die zij hebben gekend.	Ziet in zeer zeldzame gevallen licht aan het eind van de tunnel.

Vroeger waren de leerlingen ook mijn passie. Ik ging helemaal in hen op. Met een verbrandingsgraad van 87% ben ik na 12 jaar uitgestapt. Het Fonds Slachtofferhulp Passiewerk uit Tegelen hielp me bij mijn reïntegratie Da's aardig gelukt. Het onderwijs is echt een hobby voor me geworden. Ik geniet ervan; mijn leerlingen niet minder.

Dr Phil vs. Ik

Mijn dochter hoopt dat ik 's middags niet voor kwart voor zes thuis ben. Tot die tijd kijkt ze naar Dr. Phil, de Amerikaanse televisiepsycholoog 'waarover jij altijd zit te zeuren dat het zo'n foute man is'. Mijn dochter heeft gelijk dat ik zeur, maar de vraag is of ik gelijk heb. Mijn gezeur komt er op neer dat ik me er aan erger dat hij ontaarde huisvaders zich huilend in de schoot van hun gezin laat storten. Bij Dr. Phil gaat het gezin voor en hij schroomt dan ook niet om die ontaarde jongens (zou ik mezelf er in herkennen?) flink de les te lezen. Daarbij kun je het, vind ik, niet maken om mensen voor een miljoenenpubliek in hun mentale blote gat neer te zetten.

Maar fout? Ik geloof niet helemaal dat het waar is. Het is een kwestie van ethiek. En de ethiek van Dr. Phil is een andere dan de mijne. De ethische uitgangspunten vormen het normen-en-waardenboekje van de begeleider. Die uitgangspunten zeggen hoe je tegen mensen aankijkt en waar je je stappen op baseert. De ethiek van Dr. Phil zegt bijvoorbeeld dat het gezin de hoeksteen is en dat je om kinderen te beschermen er aan moet bijdragen dat ze in een stabiel gezin opgroeien. Omdat te bereiken mag je ontaarde vaders op hun falie geven en ze als kleine jongens naar huis sturen. Zolang je daar maar duidelijk in bent. Mijn ethiek is een andere: ik ga uit van autonomie en wil bereiken dat mensen vanuit eigen kracht hun eigen beslissingen nemen. Zolang Dr. Phil en Dr. IK duidelijk zijn in hun ethische uitgangspunten, weten hun klanten ook waar ze aan toe zijn. Als Phil met zijn cliënten op de tv wil, en zij vinden het prima, wie ben ik dan om daar in bijzijn van mijn dochter over te zeuren. Binnen je werk kun je voor boeiende dilemma's komen. Er zijn scholen waar docenten die dat nodig hebben verplicht worden gebruik te maken van diensten van coach die door de school is aangewezen. Het wordt gezien als een waardevolle ondersteuning. Maar ja, ondersteuning van wie: van het systeem dat de school is, of van de leraar die de coaching moet volgen?

Om dit soort dilemma's te tackelen is het goed als coach of begeleider je ethische uitgangspunten neer te schrijven. Als je er vanuit gaat dat je werkt vanuit autonomie, ieder mens kan eigen beslissingen nemen, zul je nooit op iets als 'verplichte ondersteuning' komen.

Als je je ethische punten op een rijtje hebt, heb je later ook iets aan de hand waarvan je je kunt verantwoorden. Soms kan het gebeuren dat je over je eigen ethische afspraken heen gaat. Dat mag, zolang je later maar kunt vertellen waarom en hoe zorgvuldig je dat hebt gedaan. Ik beloof bijvoorbeeld een leerling, dat ik alleen in uiterste situaties, maar nooit zonder zijn medeweten tegen anderen zal vertellen wat in onze gesprekken aan de orde komt. En ja, dan komt er een moment dat die leerling in een gesprek met mij zo boos wordt dat hij schreeuwt: 'Ik schup 'm helemaal dood...!' en hij rent naar de collega op wie hij het heeft gemunt'. Reken maar dat ik die collega tegen de ethische afspraak in, als de wiedeweerga waarschuw. Ik ben over een ethische grens gegaan, maar kan dat prima verantwoorden. Ik zou het niet kunnen verantwoorden als ik die grens niet over gegaan was.

Het leuke is dat de ene ethische vraag de andere oproept. Zo ga ik het er straks met mijn dochter over hebben of een situatie uit de beslotenheid van onze huiskamer een plek mag krijgen in een internetcolumn. Als ik win, leest u deze column.

'k Ben benieuwd.

Tovenaarstekort

Een dikke week toerden we door de lente van Andalusië, mijn geliefde en ik. Meer dan acht uur brachten we door in de spookjeswereld van Alhambra. We dwaalden door paleizen en tuinen die uitnodigden tot een heerlijke picknick en een korte maar intense siësta, teder in elkaars armen. Op achtergrond kweelden zangvogels van uiteenlopend pluimage dat het een lieve lust had. En wat is er mooier en rustgevender dan het geluid van kinderen die genieten van hun schoolreisje? Spaanse meesters en juffen durven nog aan wat we hier zo'n dertig jaar geleden hebben afgeleerd: kinderen mee nemen naar musea voor een gedegen stuk cultuuroverdracht. Da's even iets anders dan Efteling, Ponnyparken of andere ellende. Vanaf groep drie liepen vriendelijk babbelende horden achter hun meesters en de juffen aan op weg naar het volgende verhaal. Want dat kunnen ze, die Spanjaarden: verhalen vertellen. Ik verstond er geen snars van maar binnen de kortste keren hing ik aan hun lippen. Een goed verhaal vertel je met je lijf, de toon, je mimiek en je zuigt iedereen er in mee, zelfs mensen die geen woord verstaan van wat je te vertellen hebt. Als het nog geen vak is, dan moet het er een worden op de pabo: verhalen vertellen. Alleen ben ik wel bang dat mannen betere verhalenvertellers zijn dan vrouwen.

Onderwijs moet betoverend zijn en in een betoverende wereld leven feeën, prinsessen, tovenaars en heksen. In het Nederlandse onderwijs is er een overschot aan feeën: vriendelijke juffen die zorgzaam hun leerlingen langs de ravijnen der leerlijnen loodsen en met liefde en zachtheid kinderziel tegemoet treden. Er heerst aan een structureel tovenaarstekort!

De indrukwekkendste tovenaar die ik in het Alhambra zag was Gorge: een jaar of 26, zijn lange zwarte haar in een staartje bijeengebonden. Tatoos met tekens uit de zodiak sierden zijn ontblote bovenarmen. Gorge was prototype van een 'metroman' Volgens de boeken een man uit een stedelijke omgeving met gevoel voor stijl uiterlijk en schoonheid en die daaraan veel tijd en geld spendeert. En dat hebben alle jongetjes nodig die op school alleen maar vrouwen tegenkomen en hun mannelijke rolmodellen ik weet niet waar vandaan moeten halen.

Het effect van al die mannelijke energie ervaarde ik een dag later voor het Alcazar waar een groep van zo'n dertig jongens van een jaar of vijftien tijdens hun excursie tegen een balletje stond te trappen. Toen die even uit de richting ging, schopte ik hem achteloos maar met een onverwacht mooi effect terug in de groep. Mijn actie werd beloond alsof ik Ronaldino was: uit pure gein en baldadigheid werd ik ovationeel toegejuicht en -gezongen op een manier die ik tot in lengte van dagen zal herinneren. En dan echt zo hard mogelijk, inclusief spreekkoren! Kijk dames: dat vinden wij nou leuk....

In het onderwijs zitten teveel vrouwen en jongetjes die worden opgevoed in een harem leren nooit in hun levensprookje op een gezonde manier de rol van ridder of koning te vervullen. En als minnaar is de kans ook groot dat ze weinig voorstellen. Ze zijn nooit een Gorge tegengekomen die hun dit heeft kunnen leren. Er dreigt een generatie van ongelukkige softies of grenzeloze zoekers die nooit met hun grenzen hebben leren omgaan.

Om de mannelijke krachten in het onderwijs in evenwicht te brengen met de vrouwelijke moet het voor mannen aantrekkelijker gemaakt worden in het onderwijs. En da's niet alleen een kwestie van geld. Er moeten mannenkamers komen waar we lekker over voetbal kunnen ouwehoeren, mogen klagen en opscheppen over alle vrouwen in ons leven, gore bakken vertellen en op zijn tijd een flinke wind laten. Voor stijl en cultuur gaan we ook, maar dan op onze manier. En reken maar dat wanneer we de klas ingaan, we er helemaal staan. Dit bedacht tijdens mijn siësta wegdromend in de armen van mijn geliefde. Die achteraf trouwens wel érg graag een babbeltje met die Gorge wilde maken.

Dubbele rekening

Wanneer leerlingen op school vastlopen een eerste keer met pa of ma bij me binnenkomen, klikt het meestal vrij snel. Ondanks die klik twijfel ik vaak of ik met zoon of dochter aan de slag wil. Pa en ma maken zich zorgen en hun kind zit er bij met een uitstraling van 'tja, als iedereen dat goed voor me vindt, zal dat wel zo zijn. Van mij hoeft het allemaal niet zo, maar kom op, ik ben de rotste niet'.

Toen Niels naast moeder tegenover me zat, zag ik de huisvader in spé die 'omdat zij dat nu eenmaal wil', voor de lieve vrede zijn eigen behoeften even in de vriezer zet. Omdat die behoeften vaak bestaan uit vlammende passies die zich niet laten invriezen, komen ze er later voor je het weet in de gekste vormen uit. Als geheime levens of stiekeme hobby's bijvoorbeeld of als de genadeloze wraak die we passieve agressie noemen.

Het was roerend om Niels zijn moeder te zien plezieren maar hij stelde me daarmee wel voor een dilemma: hoe laat ik een jongen waarvan ik weet dat hij nooit van zijn lang-zal-die-leven pa en ma in de steek laat zijn eigen beslissingen nemen?

Het systeem van de dubbele facturering bood de oplossing. "Ik wil graag met Niels aan de slag", zei ik aan het eind van het gesprek; "maar dan moet ik wel even het systeem van de dubbele rekening uitleggen. Dat zit zo: ieder gesprek kost negentig euro en mijn huisregel is dat minderjarigen daar persoonlijk een tientje aan bijdragen. Dat betekent dat vader en moeder een rekening krijgen van tachtig euro. Jij, Niels, krijgt er dan één van tien euro en die moet je me dan iedere keer persoonlijk betalen. Ik werk namelijk alleen met mensen die zin hebben om door mij begeleid te worden. Als je echt zin hebt, is je dat minstens een tientje waard. Als dat niet zo is, heb ik daar alle respect voor, maar dan geloof ik niet dat het iets oplevert en dat is zonde van jouw tijd en van je ouders' geld. Daar komt bij dat wanneer jij meebetaalt en ik mijn werk niet goed doe, jij veel eerder aan de bel zal trekken dan wanneer het je niks kost.

"Dus ik moet dan iedere keer een tientje van mijn zakgeld aan u geven?", vroeg Niels die passiviteit aan het omzetten was in assertiviteit.

"Dat kan", zei ik, "maar je kunt natuurlijk ook afspreken dat je een extra klus in huis doet en je daar voor laat betalen. Wie weet krijg je daar nog meer dan een tientje voor. Hoe je het doet moet je zelf uitzoeken, maar als ik je begeleid, ontvang jij van mij een rekening en die moet je betalen."

Niels keek moeder aan met een blik van 'is die vent nou gek of hoe zit dat?'. Uit moeders glimlach maakte hij op dat het heel misschien wel mee zou kunnen vallen en toen ze zei "daar komen we wel uit", had ook Niels voldoende vertrouwen om zijn agenda te trekken voor een volgende afspraak.

Het neusje van de zalm

Leraar Max heeft geen reukvermogen. Zeker voor singles zoals hij, zitten daar lastige kanten aan. In een teamvergadering zegt hij dat hij geurgehandicapt is en om die reden; aftershave en dergelijke allen maar op de gok kan aanbrengen. “En soms gok ik mis. Zeker als bij zweterig weer, is het met lichaamsgeurtjes wel eens lastig”, zegt hij, “ik hoop echt dat wanneer jullie me soms wat minder fris vinden ruiken, of wanneer je zoiets van leerlingen hoort, je me dit meldt. Alleen al het feit dit te vragen, geeft me een flinke partij zekerheid. Dus graag”. Uiteraard haalt niemand zijn neus op voor dit verzoek.

Drie maanden later zegt Ellen dat ze Bram in de klas heeft waarover leerlingen klagen dat hij stinkt. “En dat is zo”, zegt Ellen, “maar ik vind het zo moeilijk daar met de ouders over te praten”. Max biedt aan dit gesprek met moeder en Bram te voeren.

“Mevrouw en Bram”, zegt Max, “dit is een lastig gesprek en misschien zijn jullie na afloop woedend op me, maar dat risico neem ik.” Verbaasd kijken ma en Bram hem aan. “Maar eerst moet ik wat over mezelf vertellen. Ik ben erkend geurgehandicapt en dat heeft zo zijn voordelen. Ik ruik niks dus ook geen smerigheid. Heerlijk is dat. Maar er zitten ook nadelen aan. Ook mijn eigen geurtjes ruik ik helemaal niet, waardoor het kan gebeuren dat anderen vinden dat ik niet lekker ruik, of zeg maar gewoon; stink. In het begin was dat lastig en had ik het helemaal niet door. Alleen dat mensen soms raar deden en me een beetje ontliepen. Tot een dikke vriend me er op wees. Nu heb ik een paar mensen gevraagd een neusje in het zeil te houden en me te waarschuwen als het wat minder gaat. En dat helpt prima. Dus ik ben helemaal gelukkig. Alleen Bram heb ik het idee dat jij en ik een beetje in hetzelfde schuitje zitten, want er zijn leerlingen en ook docenten die soms een luchtje bij je waarnemen dat niet 100% is....”

Na een geschrokken, maar allesbehalve emotionele reactie van moeder en Bram, vallen kwartjes op hun plek. Bram had al reacties gekregen, die hij niet goed kon plaatsen en had al duidelijk minder zin op school. Nu kan hij er wat aan gaan doen.

“Oké”, zegt Max, nu moeten we ook voor jou de ‘geuringsdienst van waren’ inschakelen, net zoals bij mij. Heb jij mensen die je kunnen helpen? Aan mij heb je dus helemaal niks, dat begrijp je.” Bram noemt Ellen, zijn mentor en een vriend in de klas. Die blijken er graag hun neus voor het goede doel ter beschikking te stellen.

Een week later heeft Max Bram twee buttons. Een voor Bram een voor zichzelf. Erelid NVGH staat er op: Nederlandse Vereniging van Geurgehandicapten.

Niet spuwen, ruziemaken en zeker niet rouwen

Op mijn werkkamer hangt een oud bordje uit de Rotterdamsche Elektrische Tram met de tekst: 'Spuwen verboden'. Alleen al het opschrijven van dit verbod doet het pavlovspeeksel in mijn mond lopen. Zo werkt dat nu eenmaal met niet-regeltjes: je krijgt wat je niet wilt. Heb je regel *je mag geen ruziemaken*, dan kun je er donder op zeggen dat het hommeles wordt. Het schijnt ook neurologisch te verklaren te zijn. De woorden die blijven hangen zijn *spuwen* en *ruziemaken*.

Ik moest er aan denken toen Eva vroeg of ik haar kon helpen bij haar scriptie. Eva zit op de pabo en moet een literatuuronderzoek doen. Zij wil dat doen over verdriet en rouw in de klas. Wat is de impact van het overlijden van een leerling, de ouders, of een familielid van een leerling op de groep? Kun je hier wat mee als leerkracht, moet je er wat mee, wat zijn je grenzen? Prachtige vragen rond het meest intieme thema's waar je je in de klas aandacht aan kunt besteden: de dood.. Soms biedt het thema zich onverbidlijk aan. Als een dief in de nacht zoal dat heet.

Eva's enthousiasme was omgeslagen in twijfel en aarzeling. Ze was vol passie (in de zin van enthousiasme en niet van lijden) naar haar docenten gestapt. Drie van hen hadden haar met een ernstig gezicht gewaarschuwd dat ze er voor moest zorgen er niet aan onder te gaan. Je ziet ze gefronst kijken: "Zo meisje, kun jij dit wel aan, denk je?"

Van hun goede bedoelingen hoef niemand mij te overtuigen. Stel dat Eva als tovenaarsleerling allerlei krachten in werk stelt, die wanneer ze vrij komen niet meer te beheersen zijn. Maar ondanks die goede bedoelingen zit er een trieste kant aan. Door haar te waarschuwen er niet aan onder door te gaan, vergroten die goedbedoelende docenten de kans dat dit gebeurt. De onzekerheid en daarmee de kans op mislukken was zichtbaar toen Eva er met me over praatte.

Het is niet de enige nare kant die eraan zit. Door adviezen deze zullen niet al te veel pabostudenten zich bezighouden met zo'n belangrijk thema als dit. Dus lopen er later op scholen akelig weinig docenten rond die op een professionele manier met gevoelige thema's als de dood om kunnen gaan. En dat terwijl een school daarin zo'n belangrijke plek kan innemen.

Stel dat een begeleider tegen Eva had gezegd: 'Geweldig meid, dat jij zo'n spannend thema bij de kop durft te pakken. Er zijn er niet al te veel die dat durven. Dat hebben scholen keihard nodig, leerkrachten die zorgvuldig kinderen kunnen begeleiden bij dood en rouw. Maar laten we wel kijken hoe we dat zorgvuldig gaan doen. Kom er regelmatig even met me over praten. Succes'.

Hoedjes met veertjes

Op het Zandvlietcollege in Den Haag, geen verbod- en gebodsborden. Dit is een leuke school. Dat zie je aan de leerlingen die op de stoep zitten, aan hun docenten die geintjes maken met hun leerlingen. Ik ga er vandaag een training geven.

De koffie wordt aangereikt door de hulpconciërge die ik lastig kan inschatten. 'Da's Henk', zegt Daan, de schoolleider, 'Henk is hulpconciërge. 'Het was spannend de eerste weken dat we hem in dienst hadden. Henk is wat ze in Amerika noemen 'mentally challenged'. Hij is geestelijk gehandicapt en we wisten natuurlijk niet hoe de leerlingen op hem zouden reageren. We hebben het hen uitgelegd en 't gaat meer dan prima. Henk is geweldig voor de sfeer op school. Hij bereikt in zijn eentje meer dan wij met twaalf anti-pestlessen. Ik maak constant geintjes met hem. Dat keert zich wel eens tegen me wanneer ik met een ouder zit te praten en hij me voor de gein in mijn zij gaat lopen prikken. Dan moet ik hem tot de orde roepen 'Henk nou effe niet, joh'. Dan denkt hij dat ik boos ben en daar schrikt hij dan weer van. Dus leg ik hem uit dat er momenten zijn waarop je die geintjes even achterwege moet laten. Maar daar komen we prima uit. 't Kost alleen wat tijd af en toe''

In de lerarenkamer hangt een affichegroot citaat van Johan Cruijff: 'Als ik had gewild dat je het had begrepen, had ik het wel beter uitgelegd'. Bij de koffie krijg ik een plak ontbijtkoek. Deze week zijn twee leraressen de zestig gepasseerd. Waar kunnen ze beter op trakteren dan oudewijvenkoek?

De training wordt gegeven in het lokaal van Robert. Pronkstuk is het koffiekopje met een schimmelkweek van naar ik schat een week of vier. Aan de muur hangt een ingelijste tekst: *Duitsers zijn heel trots op hun eigen land, betweterige, schreeuwende typetjes, asociaal, arrogant, willen de wereld overheersen, oorlogszuchtig, erg luidruchtig, heel ambitieus, hebben een dikke buik en een grote mond, vragen dat iedereen naar hen luistert omdat ze Duitser zijn, doen wat ze doen goed (inclusief oorlog voeren), dragen lederhosen, hebben een hoedje met zo'n veertje op, zuipen veel bier, eten braadworsten, hebben een dikke vette Mercedes en maken kuilen op het strand.*

Robert geeft geschiedenis en is de trotse bezitter van de Duitse nationaliteit.

Naast dit volkskarakteristiek hangt aan de muur van deze een reclameaffiche uit de jaren dertig met een liebblank meisje dat opgetogen kraait 'Kijk eens hoe blank, Vim reinigt alles.' De affiche is al mooi als je hem boven en achter al die gekleurde leerlingkoppies ziet hangen; hij wordt er nog mooier op wanneer blijkt dat Robert met zijn achternaam Blank heet.

Het onderwerp van de training is Provocatieve Leerlingbegeleiding. Veel mensen denken dat het een techniek is. Voor het Zandvlietcollege is het een levenshouding.

Doel en bestemming

Tijdens mijn vakantie fietste ik dagelijks vanaf de camping aan het water een berg op. Ik ging helemaal los en op het eindpunt hoefde ik alleen maar om te keren en kon ik me de naar beneden laten vallen. Tot aan het water en de drank.

Op een gegeven moment realiseerde ik me dat ik op twee manieren fietste: doel- of bestemmingsgericht. Doelgericht fietsend had ik vooraf het eindpunt bepaald en de tijd die ik erover mocht doen om dat te bereiken. Het doel was helemaal SMART geformuleerd: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en in Tijd uitgezet. En reken maar dat dit plezier en voldoening gaf. Vaak haalde ik mijn doel, een enkele keer niet. De uitdaging was de doelen steeds wat hoger te leggen. Met als gevolg dat ik soms de rest van de dag als Hercules na een van zijn grote werken voor pampus langs de rand van het zwembad lag. Ik was blij dat ik mijn doel gehaald had, of ontevreden dat het niet was gelukt.

Wanneer ik bestemmingsrecht fietste, bepaalde ik niet vooraf mijn doel, maar was ik benieuwd waar ik terecht zou komen. Ergens in die bergen lag een voor mij onbekend punt dat mijn bestemming was. Ik bepaalde niet het eindpunt; ik liet me naar het eindpunt leiden. Ik wilde niets en zou wel zien waar ik uit zou komen. Bestemmingsgericht fietsen geeft meer rust. Alles is goed, je hoeft niets, je kijkt waar je terecht komt. Mijn bestemming werd bepaald door mijn lichaam, wat er zich in mijn hoofd afspeelde en de zin die ik had verder te gaan. Natuurlijk speelde ook het weer en andere zaken buiten mij om een rol. Bestemmingsgericht fietsend, speelde zich veel meer af in het moment zelf, waar ik dan ook veel meer van genoot. Ik zag mooie vergezichten, planten en bloemen en ontmoette boeiende mensen. Het omslagpunt was bereikt wanneer ik me niet goed meer kon concentreren op het fietsen. Ik ontweek geen kuiltjes meer, nam bochten niet meer efficiënt en kon niet meer helder denken. Stoppen en omkeren dus. Bestemmingsgericht fietsen leverde altijd voldoening op: het was goed zoals het was.

Zoals je doel- of bestemmingsgericht kunt fietsen, kun je ook leerlingen begeleiden. Je kunt met een leerling doelen afspreken en hem uitnodigen er echt voor te gaan. "Wat is je doel, wat wil je wanneer bereiken en hoe gaan je dat aanpakken?" Je kunt ook bestemmingsgericht begeleiden: kijken wat de leerling wil, minder sturen en genieten van het moment. Ik denk dat ik dit jaar meer bestemmingsgericht ga begeleiden.

It's uncle Ben time!!

Stel dat je in de wachtkamer zit en moet kiezen tussen dokter Wil en dokter Ben.

Dokter Wil heeft zich helemaal in je verdiept: al je dossiers heeft zij gelezen, zij heeft in zicht op je medische geschiedenis, heden en toekomst. Drie avonden heeft zij er op gestudeerd, haar collega's zijn geraadpleegd en nu weet zij wat jij nodig hebt om de komende veertig jaar als een goudhaantje door het leven te gaan. Als je bij haar binnenstapt, zal ze je overtuigen van wat goed voor je is zodat jij de stappen gaat zitten die voor jou nodig zijn.

Dokter Ben zag jou in het voorbijgaan in de wachtkamer en hij dacht, goh, leuk mens is dat, ik ben benieuwd wat 'ie me te vertellen heeft. Wie weet kan ik nog wat voor hem doen ook, anders zal 'ie wel niet naar me toegekomen zijn.

Je snapt de vraag: bij wie ga je naar binnen?

Statisch onderzoek onder vrienden, bekenden en ander loslopend volk heeft aangetoond dat Dokter Ben veruit de populairste is. Gek eigenlijk, want objectief gezien is hij de minst gemotiveerde. Die Wil die wil wel. Als je mensen vraagt waarom ze Ben kiezen is dat omdat die meer ruimte geeft, omdat je bij hem mag zijn wie je bent. Die Wil wijst je waarschijnlijk op je falen en tekortkomingen en je kunt er vanuit gaan dat je je rotter voelt als je haar spreekkamer verlaat dan toen je er binnenkwam. Daarbij kun je er donder opzeggen dat de boel op schop gaat en dat je de komende tijd de meest intensieve onderzoeken zult ondergaan en de helft van de week in wachtkamers zult doorbrengen. Die Wil, met al haar goede bedoelingen maakt een probleem van je. Bij Ben mag je zijn wie je bent.

Wanneer we de link met het onderwijs maken kun je afvragen wat voor begeleider jij bent: een tante Wil of een uncle Ben. Waarschijnlijk verschilt het per leerling en da's mooi want dan kun je de switch maken. Maar neem eens de leerling voor je die momenteel het meest in je gedachten zit: wat ben je voor hem of haar: een Wil of een Ben? Grote kans dat Wil aardig prominent aanwezig is. Wat zou er gebeuren als dat inderdaad zo is, als je hem eens een uurtje Ben-tijd zou gunnen?

En of de duvel ermee speelde: tijdens het schijven van deze column, liep ik vast. In plaats van harder te gaan werken omdat de deadline eraan zat te komen, dacht ik stop even Jan, neem even de tijd om te zijn wie je bent. Omdat met mij ook een aantal essentiële spieren ontspanden, moest ik als de wiedeweerga naar het toilet, waar de happinez-kalender op 25 september hing:

*Neem enkel de houding aan van
Niet-doen en de dingen zullen
vanzelf veranderd worden
Tsjangwan-Tze.*

En reken maar dat wanneer je zittend op het toilet een houding van niet-doen aanneemt, er de mooiste columns uitrollen.

Heerlijk, volgende week lekker een weekje niets-doen.

Een veilige school, het hele jaar door!!

Themadagen over Pesten leveren vaak indrukwekkende verhalen waarin je hoort hoe mensen beschadigd kunnen worden door pestgedrag van anderen. Is het een uit de hand gelopen geintje, een gemene streek om iemand bewust kapot te maken, of heeft een of andere getroebleerde geest toegeslagen? Vaak zijn de daders niet te achterhalen, zodat het erop lijkt dat je machteloos staat. Wat kun je doen om het te voorkomen en het slachtoffer te steunen?

Een docente vertelde het verhaal van een leerling bij wie door een anoniem iemand (schrik niet) gebruikt stuk maandverband op de rug was geplakt waarmee hij een paar uur door de school had gelopen. Toen ze het vertelde liepen de rillingen over de rug. Bij mij toen ik het hoorde. Zij en haar collega's hadden ook niet weten te reageren. Wat moet je doen? De hele school uithoren op zoek naar de dader, camera's bij de pullenbakken ophangen? Hoe meer energie je in het incident wordt, hoe groter het wordt en daarmee hoe pijnlijker het is voor de leerling die de ellende is aangedaan. Bah.

Het incident zat in mijn hoofd toen ik uit de school naar huis reed. Hoe zou ik reageren?

Zoals vaker leverde de tic die ik heb opgelopen van de provocatieve begeleiding, in combinatie met de ideeën van herstelrecht voor een reactie die me wel leuk lijkt (en meer dan dat..) Stel je voor dat alle leerlingen en docenten de dag na het incident de volgende brief te lezen krijgen.

Beste leerlingen en collega's,

Gisteren is er bij een van onze leerlingen bij wijze van 'grap' een gebruikt stuk maandverband op de rug geplakt. Wij zijn hier erg van geschrokken. Iedereen zal anders reageren wanneer hem of haar zoiets overkomt, maar het kan natuurlijk een enorm negatieve ervaring zijn die je je leven lang bijblijft.

Waar we ook van geschrokken zijn, is dat de leerling om wie het ging een poos door de school gelopen heeft, zonder dat iemand hem wees op wat er op zijn rug hing.

Dat is niet alleen naar voor die leerling, maar zulke 'grappen' kunnen iedereen overkomen. Jou en ons ook en dat maakt ons bang en bezorgd. 'Grappen' als deze veranderen een school in een onveilig gebouw. We lopen daarom allemaal schade op door deze *sick joke*. Voor ons is er op een grove manier een grens overschreden.

Wij, enkele leerlingen en leraren, hebben besloten tot actie over te gaan. We vragen iedereen die deze grap afkeurt maandagochtend een (ongebruikt!!!) stuk maandverband op de rug te plakken. Je spreekt hiermee je solidariteit uit met de leerling bij wie deze grap is uitgehaald. En je laat daarmee zien dat je het drie keer niks vindt. Als je meedoet, kun je maandagmorgen bij conciërge voor € 1,00 een stuk maandverband kopen. Het geld dat deze actie oplevert gaat naar ons scholenproject in Burkino Fasso. Ook de verbandplakker vragen we mee te doen. Ook al blijf je onbekend, je geeft daarmee, in ieder geval voor jezelf, aan dat je fout inziet en dat je bereid bent die (in ieder geval voor een deel) te herstellen. En dan nog op een manier ook waarmee kinderen die het minder hebben dan wij, er wat beter van kunnen worden.

Iedereen is natuurlijk volkomen vrij om zoiets mafs te doen als het op je rug plakken van maandverband. We kunnen ons voorstellen dat je dit te walgelijk vindt om te doen. En daar zit wat in. Het is precies waarom wij die grap zo afkeuren. Je kunt ook gewoon een euro in de pot doen zonder maandverband aan te schaffen. Of je doet niks, dat is ook goed. Het leuke aan de actie is namelijk dat je niet niet mee kunt doen. Als je niks op je rug plakt, gaan anderen denken dat jij het stom, idiotoot en achterlijk vindt om met een stuk maandverband op je rug rond te lopen. En dat is natuurlijk een prachtige manier om de grap af te wijzen. Dus iedereen bedankt voor het meedoen!

Onze school: een veilige school, niet een paar dagen per maand, maar het hele jaar door!!!!

Het is niet wat u denkt

Geen leukere opdracht tijdens faalangsttrainingen dan het vieren van je blunders. Wat is er bevrijdender dan te genieten van wat je jarenlang schaamtevol in de schaduw verstopt hebt gehouden? Het geeft kracht: 'goed van mij hé, dat ik dat durf te vertellen en daar nog van geniet ook.'

Voor dat je met leerlingen oefeningen gaat doen, moet je ze natuurlijk eerst een keer ondergaan hebben en daarna hebben geoefend op een groep gelijkgestemden die je feed back geeft. Geen mooiere groep dan het team waarin je werkt. Als je met hen af en toe een oefeningetje of energizertje doet, houd je de vaart in vergaderingen, weten je collega's waar je je mee bezig houdt en profileer je hen als mensen waar jij van kunt leren. Om de tijd hoeft je je niet zo druk te maken. Omdat goede oefeningen lekker veel energie opleveren, verdienen je die altijd terug

Het vieren van je blunders is een prima oefening om een teamvergadering mee te beginnen. Binnen de kortste keren wordt er gelachen en reken maar dat tijdens de rest van de vergadering mensen elkaar anders aankijken..

Vraag mensen bij deze oefening in drie- of viertallen bij elkaar te gaan zitten en hun mooiste professionele blunders uit te wisselen. Ieder groepje neemt de mooiste mee naar de finale, waarin dan bijvoorbeeld de vier mooiste verteld worden. Bij grote groepen werk je met een halve of een kwartfinale. De mooiste beloon met een passende blundertrofee.

De winnaar die ik een keer hoorde kwam van een leraar bij wie tijdens een excursie zijn fotorolletje was vastgelopen. 'Als ik nou een donkere kamer heb, kan ik het toestel open doen, het rolletje er voorzichtig uittrekken en daarna terugrollen.' Geen mooiere plek dan het donkere toilet van het restaurant waar hij zich installeerde. Het was pikkedonker maar voor de zekerheid trok hij zijn lange regenjas over zijn hoofd en bovenlijf. Toen hij met lange halen het rolletje uit het toestel aan het trekken was, ging de deur open: vergeten het toilet af te sluiten. "En daarna terug het restaurant in met een blik van het is niet wat u denkt".

Ik ga, want anders blijf ik.

Op de vraag hoe je leerlingen lekker aan het werk krijgt, kreeg ik een antwoord in een documentaire over de Rotterdamse gemeentereiniging. Het verhaal (dat ik een beetje naar mijn eigen werkelijkheid heb gefantaseerd) gaat als volgt.

Karel is een dwarsligger binnen de gemeentereiniging. Komt te laat, gooit zijn kont tegen de krib en teveel zakken naast de wagen. Hij is er op aangesproken, er zijn dossiers, maar Karel is slim genoeg om net niet te ver buiten de pot te plassen om ontslagen te worden. *A pain in the ass*, volgen zijns manager..

Nu is Karel in feite een dichter die eens op zijn levenspad een vuilniswagen tegenkwam en door ongelukkig toeval daar achteraan is blijven lopen. Zo gaan die dingen soms in mensenlevens. Er zijn nu eenmaal meer vuilnismannen dan dichters nodig.

Nu staan er op Rotterdamse vuilniswagens de prachtigste dichtregels en bij de viering van het twintigjarig bestaan van dit fenomeen werden de vuilnismannen uitgenodigd zelf gedichten te schrijven voor op de wagen. Een gouden kans voor Karel, die er twee inleverde:

*Ik sjouw afval
Tot ik in mijn graf val.
Zo.*

En

*Als je wist hoe het er in de wereld aan toe zou gaan
Kroop je zo terug in je vader zijn banaan.*

Helaas werden Karels bijdragen niet gehonoreerd, maar wel kreeg hij een avondje aangeboden waarop hij met dichteres Diana over hun gezamenlijke passie kon spreken.

Het werd een prachtafavond waarin Karel zijn muze ontmoette en veranderde in het lieve verlegen joch dat hij ooit was. Om half twaalf gaf hij haar een aarzelende hand en zei schuchter 'Nou, ik ga maar, want anders blijf ik.'

Twee maanden later werd Karel vanwege rugproblemen afgekeurd voor de vuilniswagen. Zijn laatste beroepsjaren bracht hij als intens gelukkige en coöperatieve werknemer door op een poepzuiger (met gepatenteerde zuigmond!) waarvan de zijkant werd gesierd met zijn onsterfelijke gedicht

*Ik ga
want anders blijf ik.*

Wat een manager niet lukte, lukte een dichteres. Zij sloot aan bij de passie van de ander.

Kabouter Brand

Henk is bang. En waar het vandaan komt weet hij niet. Hij weet alleen dat hij er steeds meer tegenop ziet om naar bed te gaan. Ieder moment kunnen die rare dromen de kop op steken. Altijd is er het huis dat afbrandt en hij naar de vlammen staat te kijken. Pa en ma en zijn zusje zijn nergens te zien. “Tegen mijn ouders heb ik het niet verteld, dat zie ik echt niet zitten.”

“Waardeloos allemaal joh”, zegt Monique, zijn begeleidster, “volgens mij moeten we er mee aan de slag. Zullen we dat monster dat jou steeds wakker houdt eens aanpakken.”

“Hoe dan?”, vraagt Henk.

“We gaan eerst een foto van hem maken. Jij krijgt van mij een kwartier, en daarin ga jij dat monster zoeken. Het kan een tekening zijn, een stuk hout, een maf ding. Ik weet niet hoe die mafkees eruit ziet. Jij wel, dus aan het werk. Mijn kamer staat vol met spullen, zoek anders maar in de tuin, of weet ik veel waar. Zoeken!”

Na twee minuten pakt Henk een groengemutste tuinkabouter die op Monique haar bureau staat.

“Dit is hem”, zegt Henk. “In die gieter zit benzine, daar steekt die de boel mee in de fik.”

“Die hebben we dus. We noemen hem Kabouter Brand. Jouw opdracht is het om die engerd eronder te houden. Ik maak een foto van hem en mail die naar je toe. Wat doe jij als je die mail ontvangt?”

“Deleteen natuurlijk”, zegt Henk.

“Da’s dus helemaal fout. Als je hem vernietigt, gaat ie als een virus in je computer zitten en vermenigvuldigt hij zichzelf. Binnen de kortste keren heb je een leger van engers. Je moet wat anders bedenken.”

“Nou, ik kan hem uitprinten, in een doosje doen en verstoppen op zolder.”

“Kijk, dat is prima werk, Henk. Jij stopt hem lekker weg op zolder en de kans is groot dat je een stuk minder last van hem hebt. Alleen, als die irritante Kabouter Brand honger krijgt, gaat ‘ie op zoek naar voedsel. Dat merk je, want dan komt ie je dromen binnen. Nare dromen betekenen dat Kabouter Brand gevoerd moet worden. Wat zou hij eten?”

“Sambal?”, oppert Henk vragend.

“Lijkt me heel goed mogelijk. Daar slaan bij mij ook altijd de vlammen van uit. Dus wanneer jij last van nare dromen hebt, moet je wat sambal nemen en dat op zolder bij Kabouter Brand leggen. Is dat wat?”

“Ik vind het wel een raar idee. Maar eigenlijk wel leuk ook. Ik wil het wel eens proberen”

“Probeer eens op te staan”, vraagt Monique.

Na een vragende blik staat Henk op.

“Dat is niet ‘proberen op te staan’, dat is ‘opstaan’

“Ik snap u niet”.

“Nou kijk, je staat op of je blijft zitten. Als je probeert op te staan gebeurt er niks. Wanneer je Kabouter Brand *probeert* aan te pakken, gebeurt er niks. Ik zou zeggen: ga die foto printen en op zolder leggen en ga hem voeren als jij nare dromen hebt. Of doe het niet en zoeken we een andere manier. Wat vind je daarvan?”

“Oké” zegt Henk, “ik doe het”.

“Mooi, als jij straks thuis komt zit Kabouter Brand in je mailbox. Goed joh, dat je hem gaat aanpakken. Dan heb ik nog twee vragen voor je”.

“???”

“Mag ik hier een verhaaltje over schrijven voor op internet op zo’n manier dat niemand ons herkent?”

“Als ik het eerst mag lezen”.

“Da’s goed”.

“En die andere vraag?”

“Als dat verhaaltje op internet staat, laat je het dan je vader en moeder lezen?”

“Daar moet ik ff over denken hoor”.

“Oké Henk, tot volgende week. Succes!”.

“Doei”.

www.rigardus.nl

www.herstelrechtinhetonderwijs.nl

www.bekwaamjezelfonline.nl